

ОДЕСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ

ТКАЛИЧ Максим Олегович

УДК 347.195

**СПОРТИВНІ КЛУБИ ЯК УЧАСНИКИ ЦИВІЛЬНИХ
ПРАВОВІДНОСИН**

Спеціальність 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Одеса – 2010

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Запорізькому національному університеті Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник доктор юридичних наук, професор
БЕРВЕНО Сергій Миколайович,
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна,
професор кафедри
цивільно-правових дисциплін

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор
ХАРИТОНОВА Олена Іванівна,
Одеська національна юридична академія,
завідувач кафедри права інтелектуальної власності
та корпоративного права;

кандидат юридичних наук, ст. викладач
ШИШКА Олександр Романович
Харківський національний університет
внутрішніх справ,
старший викладач кафедри цивільного права
і процесу

Захист відбудеться 27 лютого 2010 р. о «10.00» годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Одеської національної юридичної академії: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Одеської національної юридичної академії за адресою: м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий 25 січня 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

П.П. Музиченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Актуальність проблеми дослідження зумовлена стрімким розвитком спортивних організацій та необхідністю врегулювання їх участі в цивільно-правових відносинах. З появою професійних спортивних клубів і зміною економічних та правових засад діяльності спортивних клубів-громадських організацій, виникла необхідність в пошуку відповідних теоретичних підходів для врегулювання правового становища таких учасників цивільно-правових відносин з урахуванням змін у цивільному законодавстві.

З початку 90-х років ХХ ст. спортивна діяльність в Україні почала активно комерціалізуватися. Тож наразі сучасний вітчизняний спорт набув якісно нових властивостей, характерних для розвиненого суспільства з ринковою економікою. Комерціалізація спортивної діяльності та зміни у всій системі організації спорту в Україні зумовили домінування приватно-правових форм забезпечення діяльності вітчизняного спорту, а, відтак, – і його розвитку.

Закон України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 р. у ст. 1 передбачає, що спорт є лише особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності, проте нині спорт переорієнтовується на споживача, займає чільне місце серед інших видовищних заходів, активно використовує елементи шоу, перетворюється на товар, як основу бізнесу і, нарешті, стає потужним сектором економіки. Це здійснюється в межах предмета цивільного права, а відповідні відносини регулюються, зокрема, цивільним законодавством. Зазначена модель є характерною для більшості розвинених країн Заходу. Так, ще у 1974 р. суд Європейського Союзу у справі *Walrave and Koch v Union Cycliste Internationale* вирішив, що оскільки діяльність спортсменів є різновидом економічної діяльності, то вона повинна регулюватися окрім галузевого законодавства також всіма нормативними актами, присвяченими регулюванню підприємницької діяльності.

Вітчизняні спортивні клуби, що засновані на приватних професійних засадах, намагаються вести свою діяльність відповідно до сучасних економічних умов. Проте, наразі бракує нормативної бази, яка б чітко визначала їх правовий статус, як учасників цивільних правовідносин. Досі законодавство, що регулює діяльність спортивних клубів, як особливих учасників цивільних відносин, перебуває на стадії формування. Закон

України «Про фізичну культуру і спорт» застарів та не відповідає сучасним реаліям і засадам цивільного законодавства.

Чинне законодавство навіть не містить поняття спортивного клубу, не досить чітко відображає його функціональні ознаки, завдання, функції, суб'єктивні права та юридичні обов'язки. Досі не розроблено науково обґрунтованої класифікації спортивних клубів, не визначено коло ознак, за якими вони відмежовуються від інших юридичних осіб, не з'ясовано специфіку їх участі у цивільних правовідносинах.

Вибір теми дисертаційного дослідження був спричинений потребою наукового обґрунтування новітніх тенденцій розвитку спортивних клубів, необхідністю заповнити прогалини у праві, пов'язані з правовою неврегульованістю багатьох аспектів діяльності спортивних клубів, консолідувати правові позиції щодо правозастосування чинних норм права, розробити виважені рекомендації щодо вдосконалення правового становища спортивних клубів – учасників цивільних правовідносин.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано згідно з планом науково-дослідних робіт кафедри цивільного права Запорізького національного університету, відповідно до комплексної наукової програми «Основні напрямки реформування законодавства України у контексті європейської інтеграції» (номер державної реєстрації 0104U004048). Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні науково-технічної ради Запорізького національного університету 19 січня 2006 р.

Метою і завданнями дослідження є встановлення на підставі системного узагальнення чинного законодавства та юридичної практики цивільно-правового становища спортивних клубів та розробка пропозицій до законодавства України щодо його вдосконалення. Для досягнення вказаної мети у процесі дослідження було поставлено та вирішено такі завдання:

встановити особливості спортивного клубу, як суб'єкта цивільного права, в історичному аспекті;

сформулювати на основі аналізу вітчизняного і зарубіжного законодавства дефініцію спортивного клубу як учасника цивільно-правових відносин, що відповідає б сучасним реаліям і правовим традиціям України;

встановити основні ознаки спортивних клубів як учасників цивільних відносин;

виділити головні критерії розподілу спортивних клубів на види і організаційно-правові форми та здійснити їхню класифікацію під цивільно-правовим кутом зору;

визначити особливості участі спортивних клубів у договірних відносинах, зокрема, у відносинах контрагування, трансферних відносинах, відносинах щодо спонсорства;

визначити особливості участі спортивних клубів у відносинах щодо відшкодування шкоди;

встановити особливості здійснення права спортивних клубів на судовий захист;

розробити пропозиції щодо врегулювання правового становища спортивних клубів в актах цивільного законодавства.

Об'єктом дослідження є цивільно-правові відносини, що виникають у процесі створення і функціонування спортивних клубів.

Предметом дослідження є правове становище спортивного клубу як учасника цивільних відносин, положення актів цивільного законодавства, наукової доктрини стосовно спортивних клубів, правозастосувальна та судова практика за їх участі.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження склали загальнонаукові і спеціальні методи: формально-логічний, аналітико-синтетичний, історичний, системно-структурний, порівняльно-правовий. За допомогою формально-логічного та історичного методів розкриті процеси становлення і розвитку спортивних клубів як юридичних осіб приватного права, визначено поняття спортивного клубу як учасника цивільних відносин і проведений розподіл спортивних клубів на види. Аналіз сучасного стану законодавства, що регулює правове становище спортивних організацій здійснено автором за допомогою аналітико-синтетичного методу, який використовувався і в процесі розробки пропозицій з удосконалення правового регулювання діяльності цих юридичних осіб. Системно-структурний метод застосовувався при дослідженні окремих елементів цивільно-правового становища спортивного клубу. Аналіз різноманітних підходів до поняття спортивного клубу у вітчизняному і зарубіжному законодавстві проведено за допомогою порівняльно-правового методу.

Теоретичну базу дослідження склали роботи науковців-правознавців – дослідників інституту юридичної особи та дослідників спортивної сфери. Слід зазначити, що фундаментальні дослідження інституту юридичної особи проводилися у різний час багатьма ученими, з яких слід виділити М.М. Агаркова, Ч.Н. Азімова, С.М. Бервено, Т.В. Боднар, В.І. Борисову, В.І. Борщову, С.М. Братуся, О.М. Вінник, О.І. Гелевого, Б.М. Гонгалю, І.П. Грешнікова, О.В. Дзеру, А.С. Довгерта, А.Г. Діденка, М.М. Дякович, Л.В. Ємельянову, О.С. Іоффе, Р.А. Камалітдінову, Т.С. Ківалову, В.С. Константинова, К.В. Кочергіну, В.М. Кравчук,

О.О. Красавчикова, Н.С. Кузнецову, І.М. Кучеренко, А.В. Латинцева, В.В. Луця, Є.О. Мічуріна, Л.О. Новосьолову, О.П. Печеного, І.Й. Пучковську, С.В. Сарбаша, М.М. Сібільова, І.В. Спасібо-Фатєєву, Є.О. Суханова, Ю.К. Толстого, Є.О. Харитонова, Р.Б. Шишку та інших.

В Україні у 2009 р. М.А. Тіхонова захистила кандидатську дисертацію на тему «Непідприємницькі фізкультурно-спортивні організації як суб'єкти цивільного права». Зазначена робота була присвячена дослідженню цивільно-правового становища, передовсім, спортивних товариств–громадських організацій.

В цьому ж дослідженні основна увага приділена аналізу правового становища спортивних клубів, перш за все, – професійних, як провідних суб'єктів спортивної діяльності та найбільш активних учасників цивільних відносин.

Різноманітними аспектами функціонування професійного спорту займається достатньо велика кількість дослідників. У дослідженні використано наукові доробки таких авторів, як С.В. Брянкін, Ю.Н. Вавілов, В.В. Галкін, С.І. Гуськов, В.І. Жолдак, А.В. Котов, А.П. Лаптев, М.М. Линець, С.Г. Лисенчук, Л.П. Матвєєв, Ю.П. Мічуда, Р.А. Пілон, В.Н. Платонов, О.В. Почінкін, С.Г. Сейранов, В.І. Столяров, Ю.А. Фомін, Б.Н. Юшко та інші.

Нормативну основу дослідження склали: чинне законодавство України, статuti конкретних спортивних клубів, а також окремі нормативно-правові акти європейських країн та США. Емпіричною основою дослідження слугували офіційні статистичні дані, практика діяльності спортивних клубів у Запорізькій області та матеріали судової практики.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній юридичній науці цивільно-правовим дослідженням, на основі якого здійснено теоретичну доробку правового становища спортивного клубу як учасника цивільних відносин і розроблено пропозиції з удосконалення чинного законодавства України.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в такому:

уперше:

сформульовано авторську дефініцію спортивного контракту, як домовленості двох сторін (спортсмена та спортивного клубу), відповідно до якої одна сторона (спортсмен) зобов'язується виконувати тренувальну діяльність з метою набуття навичок, що дозволяють досягати високих результатів у спортивних змаганнях, безпосередньо приймати участь у змаганнях та передати право користування досягнутими результатами іншій стороні (спортивному клубу), а інша сторона (спортивний клуб) зобов'язується сплатити за це обумовлену у контракті грошову суму;

сформульовано авторську дефініцію трансферного контракту, як домовленості двох сторін (спортивних клубів), відповідно до якої одна сторона зобов'язується забезпечити перехід спортсмена до складу команди іншої сторони, а друга сторона зобов'язується сплатити за це обумовлену у контракті грошову суму;

доктринально обґрунтовано домінування диспозитивного методу, як основного методу регулювання відносин за участю спортивних клубів, зокрема трансферних відносин та відносин контракування у спорті, відповідно до вимог законодавства ЄС, рекомендацій і досягнень національної правової науки;

сформульовано доктринальну дефініцію професійної спортивної діяльності, як самостійної, ініціативної, систематичної, на власний ризик діяльності у сфері спорту з організації спортивних заходів, наділених особливою видовищністю, спрямованої на задоволення інтересів спортивних організацій, спортсменів-професіоналів та глядачів і систематичне отримання прибутку від користування майном, продажу квитків, виконання робіт і надання послуг тощо;

сформульовано доктринальну дефініцію спортивного клубу як юридичної особи приватного права, створеної та зареєстрованої у встановленому законом порядку, що має ознаки організаційної єдності, майнової відокремленості, здатності приймати участь у цивільних відносинах від свого імені та здатності відповідати за свою діяльність всім своїм майном, метою якої є досягнення спортивних та/або комерційних цілей;

удосконалено:

коло ознак, що розкривають юридичну сутність спортивного клубу, як учасника цивільних відносин: 1) спортивні клуби можуть бути організовані у вигляді підприємницького товариства та непідприємницького товариства, відповідно, метою створення та існування спортивного клубу-підприємницького товариства, є отримання прибутку й розподілення його серед засновників, а метою створення та існування непідприємницького товариства є задоволення інтересів громадян; засновники такого товариства не мають права на розподіл його прибутків; 2) спортивні клуби-підприємницькі товариства здійснюють свою діяльність на принципах корпоративності, тобто засновники таких клубів мають повноваження з управління товариством, пропорційні розміру внеску до статутного капіталу такої юридичної особи, натомість у непідприємницьких товариствах ознака корпоративності відсутня; 3) ознака автономії у відносинах з третіми особами може бути обмежена для спортивних клубів, що є членами міжнародних та національних

спортивних організацій; 4) реєстрація, реорганізація та ліквідація спортивних клубів обтяжені вимогами спортивних організацій, членами яких вони є; 5) спортивні клуби-підприємницькі товариства формують майно, вільно здійснюючи будь-яку діяльність, що не заборонена законом, а спортивні клуби-непідприємницькі товариства, тобто громадські організації, формують своє майно, перш за все, за допомогою членських внесків;

класифікацію спортивних клубів за різними критеріями: 1) в залежності від мети створення та функціонування: підприємницькі (професійні спортивні клуби-господарські товариства) та непідприємницькі (любительські спортивні клуби-громадські організації); 2) в залежності від форми власності – такі, що засновані на: приватній, комунальній або державній власності; 3) за територіальною ознакою: місцеві, всеукраїнські та міжнародні;

класифікацію організаційно-правових форм спортивних клубів. Всі спортивні клуби організовані у вигляді підприємницьких товариств, а саме – господарських товариств та непідприємницьких товариств, а саме – громадських організацій. Спортивні клуби – господарські товариства можуть бути організовані у вигляді публічних або приватних акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, товариств із додатковою відповідальністю, повних товариств та командитних товариств;

набуло подальшого розвитку:

обґрунтування необхідності застосування особливого механізму відшкодування шкоди у спортивних відносинах. Зокрема, у випадку завдання шкоди одним спортсменом іншому під час тренувань або під час проведення змагань обов'язок відшкодування шкоди необхідно поставити у пряму залежність від форми вини. Так, якщо шкода заподіяна навмисно, то й відшкодування шкоди має здійснюватися на загальних підставах. Якщо ж шкода завдана необережно, спортсмен та його клуб мають бути звільнені від обов'язку відшкодувати шкоду, із врахуванням підвищеної небезпеки спортивної діяльності як такої.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони є певним внеском в теорію цивільного права та, зокрема, в інститут юридичних осіб і можуть бути використані з різною метою у:

нормотворчій діяльності – для внесення змін та доповнень до ЦК та в інші законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти;

правозастосовчій діяльності – для підготовки фахівців з цивільного права та розв'язання вузьких доктринальних та прикладних проблем інституту юридичних осіб;

навчальному процесі – для викладання курсів цивільного права, вдосконалення підготовки навчальних видань, подальшого наукового пошуку оптимальних та ефективних способів удосконалення правового становища спортивних клубів.

Апробація результатів дослідження. Дисертація виконана на кафедрі цивільного права Запорізького національного університету, де вона декілька разів обговорювалася, а отримані результати використовувалися при читанні курсу «Цивільне право України (частина перша)», «Цивільне право України (частина друга)», «Право інтелектуальної власності» студентам Запорізького національного університету.

Основні положення і висновки знайшли відображення в тезах і доповідях, у виступах на: круглому столі «Охоронюваний законом інтерес в цивільному праві та процесі» (м. Харків, 16 грудня 2005 р.); щорічній Міжнародній науково-практичній конференції «Запорізькі правові читання» (м. Запоріжжя, 18-19 травня 2006 р.); щорічній науково-практичній конференції, присвяченій пам'яті професора О.А. Пушкіна (м. Харків, 27 травня 2006 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми цивільного і господарського права» (м. Київ, МАУП, 19 травня 2006 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Проблеми здійснення охорони прав учасників цивільних правовідносин» (м. Макіївка, 21-22 вересня 2007 р.); Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи реформування права України очима молодих вчених» (м. Запоріжжя, 23 лютого 2007 р.); щорічній Міжнародній науково-практичній конференції «Запорізькі правові читання» (м. Запоріжжя, 23 березня 2007 р.); Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання» (м. Київ, 12-13 квітня 2007 р.); щорічній науково-практичній конференції, присвяченій пам'яті професора О.А. Пушкіна (м. Харків, 26 травня 2007 р.); Всеукраїнській студентській науково-практичній конференції «Проблеми та перспективи реформування права України очима молодих вчених» (м. Запоріжжя, 23 березня 2009 р.); круглому столі «Охорона і захист суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів правоохоронних органів і працівників» (м. Ірпінь, 14 травня 2009 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення та висновки дисертації знайшли своє відображення в 16 наукових статтях та повідомленнях, 4 з яких опубліковані у фахових виданнях.

Структура дисертації зумовлена метою, завданнями, емпіричною базою і складається зі вступу, трьох розділів, що включають шість

підрозділів та закінчуються висновками, загального висновку, додатку та списку використаної літератури із 205 найменувань. Повний обсяг рукопису становить 199 сторінок, з них 176 сторінок основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження, характеризується ступінь її наукової розробки, наводиться характеристика об'єкта, предмета і методологічної основи дослідження, вказується зв'язок з науковими програмами, планами, темами, визначаються мета і завдання дослідження, формулюється наукова новизна та викладаються основні положення, що виносяться на захист, висвітлюється теоретичне та практичне значення роботи, апробація отриманих результатів, наводиться перелік публікацій автора за темою дисертації.

Розділ 1. «Поняття, ознаки та види спортивних клубів за законодавством України» складається з чотирьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1. «Розвиток уявлень про спортивний клуб як суб'єкт цивільного права»* досліджується історія становлення та розвитку спортивних клубів як учасників товарно-грошових відносин. Зроблено висновок, що історія становлення спортивних клубів як суб'єктів цивільного права має чітку періодизацію: зародки спортивних організацій виникають у первісний період розвитку людства, перші структурно організовані квазіспортивні організації виникають у Давній Греції та Давньому Римі; початок XVII ст. – в Європі виникають перші любительські спортивні клуби; кінець XIX – початок XX століть – масова поява любительських та професійних спортивних клубів в Європі та США; початок XX століття й до теперішнього часу – розквіт професійного та любительського спорту, поява спортивних клубів різноманітних організаційно-правових форм. Для України останній період доцільно поділити ще на три підперіоди: з 1917 р. до 1988 р. – обмежена участь спортивних клубів у цивільних відносинах через заперечення професійного спорту (існували лише любительські спортивні клуби профспілкових організацій, Збройних сил та ДТСААФ); 1988 р. по 1991 р. – часткове визнання професійного спорту; часткове визнання спортивного клубу юридичною особою приватного права (що діє на засадах госпрозрахунку та членства одночасно), дозвіл спортивним клубам приймати участь у цивільних правовідносинах, самостійно формувати свою майнову базу, діяти на власний ризик і під власну майнову відповідальність, здійснювати будь-які види господарської діяльності, не

заборонені законом; 1991 р. й по цей час – спорт та спортивні клуби розвиваються у контексті розвитку спорту інших європейських країн, зокрема спортивний клуб визнано повноправним учасником цивільних відносин.

Наразі в Україні існує більше 5000 спортивних та фізкультурно-спортивних клубів різних організаційно-правових форм, які в тій чи іншій мірі приймають участь у цивільних правовідносинах. Крім того, характерною тенденцією розвитку спортивних клубів є стрімка комерціалізація, що в цілому зумовлює необхідність удосконалення механізму правового регулювання відносин за участю таких суб'єктів, насамперед, на основі диспозитивного методу. Відповідно, існує потреба у вдосконаленні їх становища саме як учасників цивільно-правових відносин.

У підрозділі 1.2. «Поняття та ознаки спортивних клубів, як юридичних осіб приватного права» досліджується вихідні положення наукових конструкцій спортивних клубів як учасників цивільних відносин.

Визначено коло ознак, що розкривають юридичну сутність спортивного клубу, як учасника цивільних відносин: 1) спортивні клуби можуть бути організовані у вигляді підприємницького товариства та непідприємницького товариства, відповідно, метою створення та існування спортивного клубу-підприємницького товариства є отримання прибутку й розподілення його серед засновників, а метою створення та існування непідприємницького товариства є задоволення інтересів громадян, засновники такого товариства не мають права на розподіл його прибутків; 2) спортивні клуби-підприємницькі товариства здійснюють свою діяльність на принципах корпоративності, тобто засновники таких клубів мають повноваження з управління товариством, пропорційні розміру внеску до статутного капіталу такої юридичної особи, натомість у непідприємницьких товариствах ознака корпоративності відсутня; 3) ознака автономії у відносинах з третіми особами може бути обмежена для спортивних клубів, що є членами міжнародних та національних спортивних організацій; 4) реєстрація, реорганізація та ліквідація спортивних клубів обтяжені вимогами спортивних організацій, членами яких вони є; 5) спортивні клуби-підприємницькі товариства формують майно, вільно здійснюючи будь-яку діяльність, що не заборонена законом (основними джерелами формування майна таких суб'єктів є внески власників та спонсорів, доходи, отримані від продажу квитків й абонементів на спортивні заходи, доходи від продажу клубної атрибутики, доходи від участі в міжнародних матчах, продаж прав на телетрансляції,

ліцензійна діяльність, передача прав на використання своєї інфраструктури, продаж продуктів харчування під час матчів, операції з акціями клубів, організація лотерей і тоталізаторів, діяльність із надання послуг та діяльність з виробництва і продажу товарів, що прямо не стосуються спорту), а спортивні клуби-непідприємницькі товариства, тобто громадські організації, формують своє майно, переважно, за допомогою членських внесків.

Запропоновано визначення спортивного клубу як юридичної особи приватного права, що створюється на підставі установчих документів для задоволення приватних спортивних та/або комерційних інтересів, відповідно до приписів цивільного та іншого чинного законодавства;

У підрозділі 1.3. «Види та організаційно-правові форми спортивних клубів як учасників цивільних відносин» наводиться класифікація спортивних клубів за різними критеріями: 1) в залежності від мети створення та функціонування: підприємницькі (професійні спортивні клуби-господарські товариства) та непідприємницькі (любительські спортивні клуби-громадські організації); 2) в залежності від форми власності – засновані на: приватній, комунальній або державній власності; 3) за територіальною ознакою: місцеві, всеукраїнські та міжнародні.

Запропоновано класифікацію організаційно-правових форм спортивних клубів. Всі спортивні клуби організовані у вигляді підприємницьких товариств, а саме – господарських товариств та непідприємницьких товариств, а саме – громадських організацій. Спортивні клуби – господарські товариства можуть бути організовані у вигляді публічних або приватних акціонерних товариств, товариств з обмеженою відповідальністю, товариств з додатковою відповідальністю, повних товариств та командитних товариств. Для вітчизняних спортивних клубів є характерним закритий тип управління.

У підрозділі 1.4. «Цивільна правоздатність та дієздатність спортивних клубів» аналізуються особливості прояву правоздатності та дієздатності спортивних клубів у цивільних відносинах. Автор доводить, що цивільна правоздатність юридичних осіб в Україні, зокрема й спортивних клубів, є універсальною, проте для спортивних клубів-непідприємницьких товариств доцільно запровадити змішану правоздатність, що заснована на принципах загальної правоздатності, проте містить елементи спеціальної. Зокрема, з одного боку, такі юридичні особи мають право здійснювати тільки такі некомерційні види діяльності, які визначені засновниками і відповідають меті та завданням такої юридичної особи. Проте, з іншого боку, такі організації повинні

мати право укладати будь-які цивільно-правові правочини із власного обслуговування.

У зв'язку із тим, що діяльність у сфері спорту може мати підвищений ступінь небезпечності, для спортивних клубів-підприємницьких товариств доцільно закріпити дозвільну правоздатність, як здатність мати цивільні права і обов'язки у сфері спорту та відносинах, що тісно пов'язані зі спортом, яка виникає після отримання додаткових дозволів уповноважених суб'єктів.

Автор наводить власне визначення правоздатності спортивного клубу, як заснованої на приписах актів чинного законодавства, міжнародних спортивних організацій та локальних нормативно-правових актах здатності мати права та виконувати обов'язки у сфері спорту та відносинах, тісно пов'язаних з ним та дієздатності спортивного клубу, як заснованої на приписах актів чинного законодавства, міжнародних спортивних організацій та локальних нормативно-правових актах здатності здійснювати права та виконувати обов'язки у сфері спорту та відносинах, тісно пов'язаних з ним.

Розділ 2. «Участь спортивних клубів у цивільних правовідносинах» складається з двох підрозділів.

Підрозділ 2.1. «Договірне регулювання відносин за участю спортивних клубів» присвячений аналізу основних моделей цивільно-правових договорів, стороною в яких виступає спортивний клуб. Автор наводить авторське визначення спортивного контракту, як домовленості двох сторін (спортсмена та спортивного клубу), відповідно до якої одна сторона (спортсмен) зобов'язується виконувати тренувальну діяльність з метою набуття навичок, що дозволяють досягати високих результатів у спортивних змаганнях, безпосередньо приймати участь у змаганнях та передати право користування досягнутими результатами іншій стороні (спортивному клубу), а інша сторона (спортивний клуб) зобов'язується сплатити за це обумовлену у контракті грошову суму. Автор доводить, що в основі відносин між спортивним клубом та професійним спортсменом лежить не трудовий договір, а цивільно-правовий договір виконання робіт, у відповідності до якого одна сторона (виконавець) зобов'язується виконувати тренувальну діяльність з метою набуття навичок, що дозволяють досягати високих результатів у спортивних змаганнях, а інша сторона (замовник) бере на себе обов'язок оплатити ці роботи за отримання права користування досягнутими спортсменами результатами. Предметом спортивного контракту є спортивна майстерність як особливий об'єкт права власності, а право користування цим об'єктом може

передаватися власником іншим суб'єктам цивільно-правових відносин, зокрема, - спортивному клубу.

У дисертації також сформульовано доктринальну дефініцію трансферного контракту, як домовленості двох сторін (спортивних клубів), відповідно до якої одна сторона зобов'язується забезпечити перехід спортсмена до складу команди іншої сторони, а друга сторона зобов'язується сплатити за це обумовлену у контракті грошову суму. Автор дійшов висновку, що предмет трансферного контракту є специфічним і виражається у вигляді активних дій клубів-контрагентів. Зокрема, предметом трансферного контракту є дії клубів-контрагентів, спрямовані на перехід спортсмена з одного клубу до іншого. Відповідно, один клуб має обов'язок забезпечити перехід спортсмена, а йому кореспондує право вимагати забезпечення такого переходу. З іншого боку, другий клуб набуває обов'язок зарахувати спортсмена до складу команди, при цьому в даному випадку відсутнє право, що кореспондує обов'язку.

Підрозділ 2.2. «Відшкодування шкоди спортивними клубами» присвячений дослідженню особливостей відшкодування шкоди, завданої внаслідок здійснення спортивної діяльності спортсмену, що входить до складу команди клубу або шкоди, завданої спортсменами клубу, а також іншими фізичними особами, які представляють спортивний клуб у відносинах з третіми особами.

Доводиться, що спортивний клуб, як і будь-яка інша юридична особа приватного права, несе відповідальність у випадку завдання шкоди правам та інтересам фізичних осіб-спортсменів, фізичних осіб-глядачів, а також інших фізичних та юридичних осіб. Вина спортсмена, що входить до команди спортивного клубу та вина працівника спортивного клубу є виною самого спортивного клубу. Істотним фактором, що безпосередньо впливає на відносини щодо відшкодування шкоди за участю спортивних клубів є підвищений ступінь небезпечності спортивної діяльності. Відповідно, зроблено висновок, що у випадку завдання шкоди одним спортсменом іншому під час тренувань або під час проведення змагань обов'язок відшкодування шкоди необхідно поставити у пряму залежність від форми вини. Так, якщо шкода заподіяна навмисно, то й відшкодування шкоди має здійснюватися на загальних підставах. Якщо ж шкода завдана необережно, спортсмен та його клуб мають бути звільнені від обов'язку відшкодувати шкоду, із врахуванням підвищеної небезпечності спортивної діяльності як такої.

Розділ 3. «Розгляд спорів у сфері спорту за участю спортивних клубів» присвячений дослідженню особливостей розгляду спорів, що виникають внаслідок здійснення спортивної діяльності, безпосередню

участь в яких приймають спортивні клуби. Зокрема, автор робить висновок, що наразі на національному рівні українські спортивні клуби та спортсмени, фактично, мають змогу звернутися за захистом своїх прав тільки до дисциплінарних органів відповідних федерацій, що не завжди можуть забезпечити фаховий розгляд та винесення якісного рішення з відповідного спортивного спору. Доступ спортивних клубів та спортсменів до національних загальних судів істотно обмежений вимогами федерацій з відповідних видів спорту. Отже, необхідність утворення в Україні системи третейських судів у галузі спорту є безспірною. Створення таких судів призвело б до істотної економії часу при розгляді спортивних спорів, оскільки судові процеси у загальних державних судах можуть тривати роками; до підвищення якісного рівня судових рішень у відповідних справах, оскільки суддями у спортивних процесах виступали б спеціально підготовлені юристи; до істотної економії коштів спортивних клубів та спортсменів; до зменшення ступеня публічності судових процесів тощо.

ВИСНОВКИ

У **Висновках** наведено сформульовані в дисертації теоретичні узагальнення та науково-практичні результати, що знайшли відображення у формулюванні конкретних пропозицій з удосконалення цивільно-правового становища спортивних клубів в Україні та внесенні змін до чинного законодавства. Основні висновки дисертаційного дослідження полягають у такому:

1. Пропонується викласти ч. 1 ст. 1166 ЦК України у такій редакції: «1. Майнова шкода, завдана неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю особистим немайновим правам фізичної або юридичної особи, а також шкода, завдана майну фізичної або юридичної особи, відшкодовується в повному обсязі особою, яка її завдала, а потерпіла особа має право вимагати, щоб понесена нею шкода була відшкодована, крім випадків, встановлених законом».

2. Пропонується доповнити ЦК України ст. 1160-1 такого змісту: «1. Не підлягає відшкодуванню шкода, завдана ненавмисно одним спортсменом іншому під час підготовки до спортивних змагань та безпосередньо під час участі у змаганнях, а також умисна шкода, завдана спортсмену із врахуванням його заздалегідь отриманої добровільної згоди іншим спортсменом під час підготовки до спортивних змагань або безпосередньо під час проведення спортивних змагань. У встановлених випадках особа, що завдала таку шкоду, не підлягає, зокрема,

адміністративній та кримінальній відповідальності. 2. Умисна шкода, спричинена грубим порушенням спортивних правил, завдана одним спортсменом іншому під час підготовки до спортивних змагань та безпосередньо під час участі у змаганнях, відшкодовується на загальних підставах».

3. Пропонується викласти ч. 3 ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» у такій редакції: «Спорт є органічною частиною фізичної культури, особливою сферою виявлення та уніфікованого порівняння досягнень людей у певних видах фізичних вправ, технічної, інтелектуальної та іншої підготовки шляхом змагальної діяльності з метою досягнення високих спортивних результатів, забезпечення дозвілля людей та/або отримання прибутку».

4. Пропонується ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» після частини четвертої доповнити новою частиною такого змісту: «Професійна спортивна діяльність – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик діяльність у сфері спорту з організації спортивних заходів, наділених особливою видовищністю, спрямована на задоволення інтересів спортивних організацій, спортсменів-професіоналів та глядачів і систематичне отримання прибутку від користування майном, виконання робіт і надання послуг тощо».

5. Пропонується викласти назву ст. 5 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» у такій редакції: «5. Суб'єкти відносин у сфері фізичної культури і спорту».

6. Пропонується викласти ст. 5 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» у такій редакції: «Суб'єктами, що здійснюють фізкультурно-оздоровчу та/або спортивну діяльність, є:

- спортивний клуб;
- колектив фізичної культури;
- дитячо-юнацький спортивно-навчальний заклад;
- спортивно-навчальний заклад вищої майстерності;
- спеціалізований навчальний заклад спортивного профілю;
- центр олімпійської (паралімпійської, дефлімпійської) підготовки;
- фізкультурно-оздоровчий заклад;
- центр фізичного здоров'я населення;
- центр фізичної культури і спорту осіб з особливими потребами;
- фізкультурно-спортивне товариство;
- спортивна федерація (асоціація, спілка, об'єднання тощо);
- Національний олімпійський комітет України;
- Національний комітет спорту інвалідів України.

Крім того:

фізичні особи, які займаються фізичною культурою і спортом, спортсмени, тренери, спортивні судді, державні службовці, інші фахівці та фізичні особи сфери фізичної культури і спорту;

навчальні заклади різних рівнів акредитації, науково-дослідні інститути, центри та лабораторії фізичної культури і спорту;

центральний орган виконавчої влади сфери фізичної культури і спорту, органи з фізичної культури і спорту Ради міністрів Автономної республіки Крим, місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування та інші громадські організації фізкультурно-спортивної спрямованості».

7. Пропонується доповнити Закон України «Про фізичну культуру і спорт» ст. 5-1 такого змісту: «5-1. Спортивний клуб.

Первинною ланкою фізичної культури і спорту в Україні є спортивний клуб.

Спортивний клуб – юридична особа приватного права, створена та зареєстрована у встановленому законом порядку, що наділена ознаками організаційної єдності, майнової відокремленості, здатності приймати участь у цивільних відносинах від свого імені та здатності відповідати за свою діяльність всім своїм майном, метою якої є досягнення спортивних та/або комерційних цілей.

Спортивні клуби можуть бути організовані у вигляді господарського товариства або громадської організації».

8. Пропонується викласти назву ст. 5 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» у такій редакції: «23-3. Спортивний контракт».

9. Пропонується викласти ст. 23-3 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» у такій редакції: «Спортивний контракт – це домовленість двох сторін (спортсмена та спортивного клубу), відповідно до якої одна сторона (спортсмен) зобов'язується виконувати тренувальну діяльність з метою набуття навичок, що дозволяють досягати високих результатів у спортивних змаганнях, безпосередньо приймати участь у змаганнях та передати право користування досягнутими результатами іншій стороні (спортивному клубу), а інша сторона (спортивний клуб) зобов'язується сплатити за це обумовлену у контракті грошову суму. Порядок укладення, виконання, зміни та розірвання спортивного контракту регламентується нормами цивільного законодавства України».

10. Пропонується доповнити Закон України «Про фізичну культуру і спорт» ст. 23-4 такого змісту: «23-4 Трансферний контракт.

Трансферний контракт – це домовленість двох сторін (спортивних клубів), відповідно до якої одна сторона зобов'язується забезпечити

перехід спортсмена до складу команди іншої сторони, а друга сторона зобов'язується сплатити за це обумовлену у контракті грошову суму.

Порядок укладення, виконання, зміни та розірвання трансферного контракту регламентується нормами цивільного законодавства України».

11. Пропонується доповнити ст. 28 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» новою частиною такого змісту: «Окремим видом фінансування фізичної культури і спорту є спортивне спонсорство, як сприяння спортивним клубам та іншим спортивним організаціям, приватним особам (спортсменам) або спортивним заходам, шляхом надання ресурсів у грошовому, товарному або іншому вираженні, з метою набуття рекламних можливостей, задля досягнення економічного зиску».

12. Пропонується ст. 9 Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» після підпункту пункту п'ятдесят першого доповнити новим підпунктом такого змісту: «організація та проведення спортивних змагань та спортивних шоу».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Ткалич М.О. Спортивний клуб як особливий суб'єкт цивільного права /М.О. Ткалич //Тези доповідей щорічної Міжнародної науково-практичної конференції «Запорізькі правові читання», м. Запоріжжя, 18-19 травня 2006 р. – Запоріжжя: ЗНУ, 2006. – С. 260–262.

2. Ткалич М.О. Спортивна діяльність і спортивні організації у контексті сучасних соціально-економічних трансформацій: цивільно-правовий аспект /М.О. Ткалич //Матеріали щорічної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми цивільного і господарського права», м. Київ, 19 травня 2006 р. – К.: МАУП, 2007. – С. 243–248.

3. Ткалич М.О. Спортивні клуби як учасники цивільних правовідносин/М.О. Ткалич //Матеріали щорічної науково-практичної конференції «Актуальні проблеми цивільного права та процесу», присвяченої пам'яті професора Олександра Анатолійовича Пушкіна, м. Харків, 27 травня 2006 р. – Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2006. – С. 133–135.

4. Ткалич М.О. Спортивні суди як альтернативні органи для вирішення спорів у сфері спорту /М.О. Ткалич //Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2007. – Випуск 3 (40). – С. 72–80.

5. Ткалич М.О. Проблемні аспекти договорів про переходи спортсменів (трансферних контрактів) за законодавством України /М.О. Ткалич //Митна справа. – 2007. – Випуск 4 (52). – С. 72–75.

6. Ткалич М.О. Цивільно-правові аспекти контракту про спортивну діяльність /М.О. Ткалич //Підприємництво, господарство і право. – 2007. – Випуск 8 (140). – С. 19–23.

7. Ткалич М.О. До питання про цивільну правоздатність юридичної особи на прикладі спортивного клубу-господарського товариства /М.О. Ткалич //Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Серія «Право». – 2007. – Випуск 8. – С. 210–214.

8. Ткалич М.О. Правові форми участі спортивних клубів у цивільних правовідносинах /М.О. Ткалич //Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції студентів та аспірантів «Проблемні питання цивільного та господарського права», м. Харків, 16 лютого 2007 р. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. – С. 481–484.

9. Ткалич М.О. Телевізійні трансляції як спосіб формування майна спортивних клубів /М.О. Ткалич //Тези доповідей Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи реформування права України очима молодих вчених», м. Запоріжжя, 23 березня 2007 р. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007. – С. 92–94.

10. Ткалич М.О. Джерела формування майна спортивних клубів як активних учасників господарських відносин /М.О. Ткалич //Матеріали всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Захист прав та законних інтересів суб'єктів господарювання: проблеми правового регулювання, м. Київ, 12-13 квітня 2007 р. – К.: Університет економіки та права «КРОК», 2007. – С. 207–211.

11. Ткалич М.О. Особливості правового регулювання відносин між спортивним клубом та спортсменом за допомогою спортивного контракту /М. О. Ткалич //Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції «Запорізькі правові читання», м. Запоріжжя, 17-18 травня 2007 р. – Запоріжжя: ЗНУ, 2007. – С. 260–262.

12. Ткалич М.О. Правова природа та особливості укладення трансферних контрактів /М.О. Ткалич //Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми цивільного права та процесу», присвяченої пам'яті професора Олександра Анатолійовича Пушкіна, м. Харків, 26 травня 2007 р. – Харків: Харківський національний університет внутрішніх справ, 2007. – С. 282–285.

13. Ткалич М.О. Цивільна правоздатність та дієздатність спортивних клубів /М.О. Ткалич //Збірка доповідей та тез повідомлень міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми здійснення охорони прав учасників цивільних правовідносин», м. Макіївка, 21-22 вересня 2007 р. – Макіївка-Харків, 2007. – С. 49–54.

14. Ткалич М.О. Розвиток уявлень про спортивний клуб як суб'єкт цивільного права /М.О. Ткалич //Тези доповідей Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Проблеми та перспективи реформування права України очима молодих вчених», м. Запоріжжя, 27 березня 2009 р. – Запоріжжя: ЗНУ, 2009. – С. 253–256.

15. Ткалич М.О. Особливості відшкодування шкоди у сфері спорту /М.О. Ткалич //Матеріали щорічної Міжнародної науково-практичної конференції «Запорізькі правові читання», м. Запоріжжя, 15-16 травня 2009 р. – Запоріжжя: ЗНУ, 2009. – С. 166–171.

16. Ткалич М.О. Деліктні зобов'язання: проблемні аспекти участі спортивних клубів та інших учасників спортивних відносин /М.О. Ткалич //Збірка доповідей та тез повідомлень на засіданнях круглого столу «Охорона і захист суб'єктивних прав та охоронюваних законом інтересів правоохоронних органів і працівників» (14 травня 2009 року, м. Ірпінь). – Житомир, 2009. – С. 57–62.

АНОТАЦІЯ

Ткалич М.О. Спортивний клуб як суб'єкт цивільного права. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2010.

Дисертація містить комплексний аналіз правового становища спортивних клубів як учасників цивільних правовідносин. Значну увагу в дисертації приділено дослідженню становлення та розвитку спортивних клубів як учасників товарно-грошових відносин. Дисертація містить доктринальне визначення поняття спортивного клубу та ґрунтовний аналіз юридично значущих ознак спортивного клубу, що характеризують його як юридичну особу приватного права. У дисертації здійснено детальну класифікацію спортивних клубів – учасників цивільних відносин. Значну увагу в дисертації також приділено встановленню проявів цивільної правоздатності та дієздатності спортивних клубів. У дисертації розкрито особливості участі спортивних клубів у договірних відносинах, надано авторські визначення понять «спортивний контракт», «трансферний контракт», «спонсорський контракт», здійснено їх юридичну характеристику. Істотну увагу в дисертації приділено особливостям відшкодування шкоди, завданої спортивним клубом, а також особливостям розгляду спорів за участю спортивних клубів. На підставі аналізу юридичної літератури та нормативно-правових актів

сформульовано та внесено конкретні пропозиції, спрямовані на вдосконалення чинного цивільного законодавства.

Ключові слова: спортивний клуб, правоздатність, дієздатність, спортивний контракт, трансферний контракт, спонсорський контракт, відшкодування шкоди, третейський спортивний суд.

АННОТАЦИЯ

Ткалич М.О. Спортивный клуб как субъект гражданского права. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Одесская национальная юридическая академия, Одесса, 2010.

Диссертация содержит комплексный анализ правового положения спортивных клубов как участников гражданских правоотношений. Существенное внимание в диссертации уделено исследованию становления и развития спортивных клубов как участников товарно-денежных отношений. Диссертация содержит доктринальное определение спортивного клуба и обстоятельный анализ юридически значимых признаков спортивного клуба, которые характеризуют его как юридическое лицо частного права. В диссертации осуществлена детальная классификация спортивных клубов – участников гражданских отношений. Существенное внимание в диссертации также уделено установлению проявлений гражданской правоспособности и дееспособности спортивных клубов. Так, в диссертации обосновывается вывод о том, что, в соответствии с действующим законодательством, спортивные клубы имеют общую (универсальную) правоспособность, однако в перспективе правоспособность отдельных видов спортивных клубов целесообразно ограничить. Так, для спортивных клубов – общественных организаций необходимо предусмотреть смешанную правоспособность, основанную на принципах общей правоспособности, но с элементами специальной, а для спортивных клубов – хозяйственных обществ, осуществляющих лицензируемую деятельность, целесообразно признать разрешительную правоспособность, которая возникает после получения соответствующей лицензии. В диссертации раскрыты особенности участия спортивных клубов в договорных отношениях, представлены авторские определения понятий «спортивный контракт», «трансферный контракт», «спонсорский контракт», осуществлена их юридическая характеристика. Существенное внимание в диссертации уделено особенностям возмещения вреда, причиненного спортивным клубом, а также особенностям рассмотрения

споров с участием спортивных клубов. Так, в диссертации сделан вывод о том, что в Украине существует необходимость создания системы спортивных третейских судов, а также необходимо упростить доступ спортивных клубов, спортсменов и других субъектов спортивной сферы к национальным общим судам. На основе анализа юридической литературы и нормативно-правовых актов сформулированы и внесены конкретные предложения, направленные на усовершенствование действующего гражданского законодательства.

Ключевые слова: спортивный клуб, правоспособность, дееспособность, спортивный контракт, трансферный контракт, спонсорский контракт, возмещение вреда, третейский спортивный суд.

SUMMARY

Tkalych M.O. Sports club as subjects of the civil legal relations. – Manuscript.

Dissertation for conferring the scientific degree of Candidate of Judicial Sciences. Speciality 12.00.03 – Civil Law and Procedure; Family Law; International Private Law. – Odesa National Law Academy, Odesa, 2010.

Dissertation contains the complex analysis of legal position of sports clubs as subjects of the civil legal relations. Substantial attention in dissertation is spared to research of becoming and development of sports clubs as participants of commodity-and-monetary relations. Dissertation contains the doctrine determination of sports club and detailed analysis of the legally meaningful features of the sports club, which characterize it as a legal entity of the private legal relations. The detailed classification of sports clubs as participants of civil relations is carried out in dissertation. Substantial attention in dissertation is also spared to establishment of displays of civil legal capacity and capability of sports clubs. The outstanding features of participation of sports clubs in contractual relations are revealed in the dissertation, the doctrine determinations of such concepts as «sports contract», «transfer contract», «sponsor contract» are also represented in the dissertation. The legal description of the named concepts is also carried out in the research. Substantial attention in dissertation is spared to the features of compensation of harm, caused by a sports club, and also to features of judicial trials with participation of sports clubs. On the basis of analysis of legal literature and normative acts the suggestions, directed on the improvement of current civil legislation are formulated and brought in.

Keywords: sports club, legal capacity and capability, sports contract, transfer contract, sponsor contract, compensation of harm, court of sports arbitration.